

REGISTERBLAD

Namn:

Datum:

Område av riksintresse för naturvård i Gävleborgs län

Områdesnummer: Nr X 41

Områdesnamn: Dellensjöarna

Kommun: Hudiksvalls kommun

Kartblad: 15 H NV 16 G SO 16 H SV

Area: 27 680 ha varav 14 240 ha land och 13 440 ha vatten

Naturgeografisk region: 27 Skogslandskapet norr om norrlandsgränsen

Kust/havsregion:

Regionindelning för sjöar och vattendrag: Avrinningsområde 45, Delångersån

Agrara kulturlandskapsregioner:

Landskapsformer: Vågig bergkullterräng med relativ höjd >100 m

Riksvärde

Meteoritkrater, bergart		
Sjö		Fauna
		Flora

Värdeomdöme: Dellenområdet är ett av de mycket få vulkaniskt eller meteoritiskt bildade bäcken som finns i Sverige. Det faktum att dess genes länge varit omtvistad gör dellensjöförekomsterna till mycket viktiga nyckellokal. Det anses numer klarlagt att sjöarna har uppkommit genom ett meteoritnedslag. Sjöarna har få motsvarigheter även biologiskt, mest tack vare den inhemska insjööringen, men också genom goda buffertegenskaper. Det finns inte många exempel på sådana sjöar i denna storleksklass. Dellensjöarna hyser 4 arter relikta kräftdjur: pungräka (*Mysis relicta*), taggmärla (*Pallasea quadrispinosa*), vitmärla (*Pontopireia affinis*) och hoppkräftan *Limnocalanus macrurus*.

Huvudkriterier:

A, C, E

Stödskriterier: storlek, kontinuitet, raritet, nyckellokal, säregenhet, funktion

Förutsättningar för bevarande: Jord- och skogsbruk bedrivs med hänsyn till landskapsbild och till naturvård i förekommande fall.

Områdets värde påverkas negativt av mineral- eller bergartstäkt, störningar på landskapsbild; tippning mm intill botaniskt särskilt värdefulla lokaler, igenväxning/förbuskning; långtgående försurning; kraftig reglering; eutrofiering; utsläpp av miljögifter, vandringshinder, överfiske, inplantering av främmande öringsstammar.

Säkerställande: 1973: Hålsjöholmen naturreservat.

1976: Område av riksintresse för naturvård, FRP

1982: Vattenvårdsplan.

1985: Klass I i naturvårdsprogrammet.

Områdets huvuddrag: Dellensjöarna är två större oligotrofa sjöar, belägna i ett cirkelrunt bäcken, ca 15 km i diameter. Sjöarna tillhör Delångersåns vattenområde, med störst tillrinning från Svågan. Området är en gammal odlingsbygd vackert inramad av höga berg.

Bäckenets botten ligger 60-80 m ö h och är tydligt nedsänkt i förhållande till omgivande höjder, som når upp 200-300 m ö h. Särskilt markant är detta i områdets norra hälft. I dess centrala del uppträder en ung, andesitisk, kiselsyrarik bergart, skellenit, i fast klyft. Den upptäcktes först i nordupplands åsar och spårades hit på 1880-talet, en jakt som utförligt beskrivits av Lundqvist (1963). Dellenitens ålder har bestämts till tertiär, 70 milj år sedan (Bylund 1974). Chockstrukturer (Svensson 1968) talar för att bäckenet är resultatet av ett meteoritnedslag. Vulkanism användes dock som förklaring av Redaelli (1957) och Lundegårdh (1967). De betecknade två förekomster av lava, stelnad till glas längs Norrbonäsets norra strand, som vulkanrör. SGU planerar nya karteringar baserade på tyngdkraftsmätningar inom en snar framtid. De viktigaste nyckellokalerna är Svanudden och Hålsjöholmen.

Berggrunden utanför området utgörs av gnejsgraniter med en NV-SO-lig strykning som sammanfaller med den senaste isrörelseriktningen. Moränen är ofta blockfattig och präglar med sin småkulliga topografi området norr om Delsbo, vilket har tolkats som ablationsmoräner. HK nådde 242 m ö h på Vallåsen i söder och 247 m på Storåsen norr om området.

Sjöarna är oligotrofa med rent och klart vatten och goda buffertegenskaper. Bägge har ett maxdjup på ca 50 m. Storvuxen insjööring, den sk Dellenöringen, har här sitt uppväxtområde. Stammen är ett storvuxet ursprungligt bestånd av insjööring. Dellenöringen kommer antagligen att få betydelse i kompensationsutsättningar inom det egna vattensystemet. Den är anpassad till områdets miljö och har bibehållit sitt lekområde trots stödutsättning av andra öringstammar.

Vegetationen kan karaktäriseras som hävdvunnen kulturmark knuten till de två stora sjöarna, rik på öppna betesmarker med spridda botaniskt intressanta lokaler. Flera sådana finns vid Hallbodalen i Norra Dellens sydligaste spets, bl a en ravin med frisk, ostörd lundvegetation. Liknande förhållanden återfinns kring Tutberget vid Näsviken i Södra Dellen där fjällviol har sin mest SO-liga utpost. Botaniskt intressanta områden nedanför Norra Dellens branter finns vid Anderbo - en frisk, hävdad äng - och vid Fjällgatan - en grov och högre granskog som undantagits skogsbruk av märkägaren. En för regionen ovanlig torrängstyp, rik på sanddraba, påträffas kring gravfältet vid Norrbo.

I det småkuperade landskapet norr om Delsbo finns fyra mer eller mindre igenväxta sjöar. I den eutrofa Morasjön (SMHI S 685768 153949) förekommer vattenväxterna stor andmat och vattenblink samt ett intressant fågelliv med bl a svarthakedopping, rosenfink, gräshoppsångare och ortolansparv. Sjömyrasjön (SMHI S 686453 153379) är i det närmaste igenväxt, men fungerar väl som rastlokal. I Hålsjövikens finns botaniskt intressanta våtmarker i anslutning till Södra Dellen, dominerade av starr och säv. Framför allt utgör de en god och individrik fågellokal, med häckande arter typiska för näringsrika sjöar.

Dellenbygden är en storslagen och kulturhistoriskt värdefull bygd med minnen från järnåldern och ännu tidigare då den låg i en skyddad fjärd innanför den öppna branta kusten. Det småkuperade området norr om Delsbo omfattar mer än 20 byar. I mindre omfattning påträffas liknande kvaliteter också vid Norrbo och Hålsjöby. Vid Moviken finns en bruksmiljö med välbevarad masugn. En av kommunens finaste fåbodvallar är Björsovollen vid Norra Dellens norra strand. Det finns gott om fritidsbebyggelse och ett flertal goda naturbad.

Från Friggensund och Delsbo släpps knappt 600 000 m³ trestegsrenat avloppsvatten/ år. Sjöarna utgör regleringsmagasin för AB Iggesunds Bruk.

Anmärkningar:

Referenser:

Bylund, G, 1974: Palaeomagnetism of a probable meteorite impact, the Dellen structure. Geologiska Föreningens i Stockholm Förhandlingar 96: 275-278.

Lindberg, T & Wikberg, T, 1974: översiktlig naturinventering inom Hudiksvalls kommun. Länsstyrelsen i Gävleborgs län.

Lundegårdh, P H, 1967: Berggrunden i Gävleborgs län. SGU, ser Ba, nr 22.

Lundqvist G, 1963: Beskrivning till jordartskarta över Gävleborgs län. SGU, se Ca, nr 42 .

Redaelli, L L, 1957: A petrological investigation in Lake Norra Dellen by means of frogman equipment. SGU C 548.

Naturvårdsverket, 1990: Stora sjöar; miljösituation och förslag till åtgärder. Rapport 3839. Bilaga till Sötvatten '90.

Svensson, N-B, 1968: The Dellen Lakes, a probable meteorite impact in Central Sweden.

Geologiska Föreningens i Stockholm Förhandlingar

90: 314-316.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län, 1982: Vattenvårdsplan för Nordöstra Hälsingland.

Fiskeriverket, beslut 1988-04-11 rörande Områden av riksintresse för yrkesfisket, områden av särskilt intresse för fritidsfisket samt områden av särskilt intresse avseende stammar av fisk.

Fiskeristyrelsen 1984. Bevarande av de svenska fiskbeståndens genetiska resurser.

Vattenfall 1989. Öringstammar i Sverige. Åtgärdsstudier för kompensation av fiskeskador.

Delrapport 2.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län, 1997. Värdefull natur i Gävleborg, naturvårdsprogram. Rapport 1997:12.